

Kavya Setu

A Multidisciplinary Open Access, Peer-Reviewed Refereed Journal

Impact Factor: 6.4

ISSN No: 3049-4176

भाषा पेटीच्या साहाय्याने मराठी भाषिक कौशल्य वृद्धीचा अभ्यास: समीक्षात्मक अवलोकन

भारती वसंत क्षीरसागर

संशोधक विद्यार्थी, शिक्षणशास्त्र विभाग, एम.जी.एम. विद्यापीठ, छत्रपती संभाजीनगर

डॉ. जॉन चेलादुराई

संशोधन मार्गदर्शक, अधिष्ठाता, आंतरविद्याशाखा, एम.जी.एम. विद्यापीठ, छत्रपती संभाजीनगर

सारांश

प्राथमिक स्तर हा विद्यार्थ्यांच्या भाषिक विकासाचा पाया मानला जातो. या स्तरावर विद्यार्थ्यांमध्ये ऐकणे, बोलणे, वाचन आणि लेखन ही भाषिक कौशल्ये विकसित करण्यासाठी विविध अध्यापन साधनांचा उपयोग केला जातो. त्यापैकी “भाषा पेटी” हे एक प्रभावी, कृतीप्रधान, आनंददायी आणि अनुभवाधारित शैक्षणिक साधन आहे. भाषा पेटीत चित्रे, शब्दकार्डे, अक्षरफलक, वाक्यरचना साहित्य, गोष्टीकार्डे, म्हणी, वाक्प्रचार, खेळाधारित साहित्य इत्यादींचा समावेश असतो. या साधनाच्या साहाय्याने विद्यार्थ्यांचा शब्दसंग्रह, उच्चार, वाचनगती, लेखनशैली, आकलनशक्ती आणि अभिव्यक्ती यांत सकारात्मक बदल घडून येतो. प्रस्तुत शोध निबंधात भाषा पेटीची संकल्पना, तिची रचना, मराठी भाषिक कौशल्य वृद्धीतील उपयुक्तता, अध्यापनातील वापर, तिचे शैक्षणिक परिणाम आणि त्यासंबंधी समीक्षात्मक विश्लेषण मांडले आहे. यामधून भाषा पेटी ही केवळ पूरक साधन नसून मराठी भाषा अध्यापन अधिक सजीव, कृतीशील आणि विद्यार्थीकेंद्रित बनवणारी एक प्रभावी अध्यापन पद्धती असल्याचे स्पष्ट होते.

मुख्य शब्द : भाषा पेटी, मराठी भाषिक कौशल्य, शब्दसंग्रह, प्राथमिक शिक्षण, कृतीआधारित अध्यापन, भाषा विकास, वाचन-लेखन

1. प्रस्तावना

भाषा ही मानवी संवादाचे सर्वात प्रभावी माध्यम आहे. व्यक्तीच्या विचार, भावना, अनुभव आणि ज्ञान व्यक्त करण्यासाठी भाषेची महत्त्वपूर्ण भूमिका असते. विद्यार्थ्यांच्या एकूण शैक्षणिक विकासासाठी

Kavya Setu

A Multidisciplinary Open Access, Peer-Reviewed Refereed Journal

Impact Factor: 6.4

ISSN No: 3049-4176

भाषिक कौशल्ये सक्षम असणे अत्यावश्यक आहे. विशेषतः प्राथमिक स्तरावर विद्यार्थ्यांमध्ये भाषेचा पाया मजबूत झाल्यास पुढील सर्व विषयांचे शिक्षण अधिक सुलभ होते. मराठी ही मातृभाषा किंवा संपर्कभाषा म्हणून बहुसंख्य विद्यार्थ्यांच्या दैनंदिन जीवनाशी जोडलेली असल्याने तिच्या अध्यापनात विद्यार्थ्यांच्या अनुभवविश्वाशी सुसंगत, खेळकर आणि उपयोजित साधनांचा वापर करणे आवश्यक ठरते. आजच्या शिक्षणप्रक्रियेत पारंपरिक, एकसुरी आणि पाठांतराधारित अध्यापनापेक्षा कृतीआधारित, अनुभवाधारित आणि आनंददायी अध्यापन अधिक परिणामकारक मानले जाते. या संदर्भात भाषा पेटी हे साधन शिक्षकांसाठी अत्यंत उपयुक्त ठरते. भाषा पेटीच्या साहाय्याने विद्यार्थ्यांना भाषेचे विविध घटक प्रत्यक्ष कृतीतून शिकता येतात. शब्द, वाक्य, चित्र, ध्वनी, कथा, खेळ, संवाद, वर्णमाला, वाचन आणि लेखन या सर्वांचा समन्वित अनुभव विद्यार्थ्यांना मिळतो. या शोध निबंधात भाषा पेटीच्या माध्यमातून मराठी भाषिक कौशल्ये कशी वृद्धिंगत होतात, याचे समीक्षात्मक अवलोकन करण्याचा प्रयत्न केला आहे.

भाषा पेटी : संकल्पना आणि स्वरूप

भाषा पेटी म्हणजे भाषाशिक्षणासाठी आवश्यक विविध शैक्षणिक साहित्य, साधने आणि कृतीसामग्री यांचा समावेश असलेली एक संरचित पेटी किंवा संच होय. या पेटीत विद्यार्थ्यांच्या वय, वर्ग, भाषिक स्तर आणि अभ्यासक्रमानुसार विविध साहित्य ठेवलेले असते.

भाषा पेटीत समाविष्ट होणारे साहित्य

- अक्षर कार्डे
- स्वर-व्यंजन फलक
- बाराखडी कार्डे
- चित्रकार्डे
- शब्दकार्डे
- वाक्यरचना पट्ट्या
- गोष्ट क्रम लावण्याची कार्डे
- समानार्थी-विरुद्धार्थी शब्द कार्डे
- म्हणी व वाक्प्रचार कार्डे

Kavya Setu

A Multidisciplinary Open Access, Peer-Reviewed Refereed Journal

Impact Factor: 6.4

ISSN No: 3049-4176

- प्रश्नोत्तर कार्डे
- शब्दखेळ साहित्य
- कोडी, चारोळ्या, कविता
- वाचन तक्ते
- लघुलेखनासाठी नमुने

हे साहित्य विद्यार्थ्यांना स्वतः शोधून, जुळवून, बोलून, वाचून आणि लिहून शिकण्यास प्रवृत्त करते. त्यामुळे अध्यापनात सक्रिय सहभाग वाढतो.

मराठी भाषिक कौशल्यांची संकल्पना

मराठी भाषिक कौशल्ये म्हणजे विद्यार्थ्यांनी मराठी भाषेचा प्रभावी वापर करण्यासाठी आवश्यक असलेली मूलभूत आणि अनुप्रयुक्त क्षमता होय. ही कौशल्ये मुख्यतः चार प्रकारची असतात:

1. श्रवण कौशल्य (ऐकणे)
2. भाषण कौशल्य (बोलणे)
3. वाचन कौशल्य
4. लेखन कौशल्य

यांशिवाय शब्दसंग्रह, व्याकरण, उच्चार, अर्थबोध, कल्पनाशक्ती, सर्जनशीलता, भाषिक आत्मविश्वास आणि अभिव्यक्ती हेही भाषिक विकासाचे महत्वाचे घटक आहेत.

2. भाषा पेटीचा मराठी भाषिक कौशल्य वृद्धीतील उपयोग

1. **श्रवण कौशल्य वृद्धी:** भाषा शिकण्याची सुरुवात ऐकण्यापासून होते. भाषा पेटीत असलेल्या गोष्टीकार्डे, संभाषण कृती, ध्वनीआधारित खेळ, प्रश्नोत्तर उपक्रम यांच्या साहाय्याने विद्यार्थ्यांची ऐकण्याची सवय विकसित होते. शिक्षक एखादी गोष्ट सांगतो, कविता म्हणतो किंवा शब्द उच्चारतो आणि विद्यार्थी त्यावर प्रतिसाद देतात. यामुळे विद्यार्थ्यांचे लक्ष केंद्रीत होते आणि भाषिक ग्रहणक्षमता वाढते.
2. **भाषण कौशल्य वृद्धी:** भाषा पेटीत असलेल्या चित्रांवरून गोष्ट सांगणे, शब्दांवरून वाक्य तयार करणे, भूमिकानाट्य, संवाद सादरीकरण, म्हणी-वाक्प्रचार वापरून बोलणे अशा कृतींमुळे विद्यार्थ्यांचे

Kavya Setu

A Multidisciplinary Open Access, Peer-Reviewed Refereed Journal

Impact Factor: 6.4

ISSN No: 3049-4176

बोलणे अधिक स्पष्ट, आत्मविश्वासपूर्ण आणि अभिव्यक्तीशील होते. मराठीतील योग्य उच्चार, शब्दांची रचना, वाक्यप्रयोग आणि संवादशैली यांत सुधारणा होते.

3. **वाचन कौशल्य वृद्धी:** अक्षर ओळख, शब्दवाचन, वाक्यवाचन, परिच्छेद वाचन आणि अर्थबोध या सर्व टप्प्यांवर भाषा पेटी उपयुक्त ठरते. शब्दकार्डे, चित्र-वाचन, क्रमवार गोष्ट वाचन, वाचन तक्ते यांच्या साहाय्याने विद्यार्थ्यांची वाचनगती, अचूकता आणि समज वाढते. वाचन भीती कमी होऊन वाचनाविषयी आवड निर्माण होते.
4. **लेखन कौशल्य वृद्धी:** भाषा पेटीतील साहित्य विद्यार्थ्यांना स्वतंत्र लेखनाकडे प्रवृत्त करते. शब्दजोडी, रिकाम्या जागा भरणे, चित्रावरून वाक्यलेखन, गोष्ट पूर्ण करणे, शब्दांपासून परिच्छेद तयार करणे अशा उपक्रमांतून विद्यार्थ्यांची लेखनकौशल्ये विकसित होतात. लेखनात शुद्धलेखन, वाक्यरचना, कल्पना मांडणी आणि भाषिक सुसंगती यांत सुधारणा होते.

भाषा पेटी आणि शब्दसंग्रह विकास

मराठी भाषिक कौशल्य वृद्धीचा सर्वात महत्त्वाचा घटक म्हणजे शब्दसंग्रह. विद्यार्थ्यांकडे जितके अधिक शब्द असतील तितकी त्यांची भाषिक अभिव्यक्ती प्रभावी होते. भाषा पेटीच्या साहाय्याने विद्यार्थ्यांना नवे शब्द पाहता, ऐकता, उच्चारता, वापरता आणि लिहिता येतात.

शब्दसंग्रह वृद्धीसाठी भाषा पेटीतील उपक्रम

- चित्र पाहून शब्द सांगणे
- शब्द आणि चित्र जुळवा
- समानार्थी/विरुद्धार्थी शब्द शोधा
- दिलेल्या अक्षरावरून शब्द सांगा
- शब्दांपासून वाक्य तयार करा
- शब्द साखळी खेळ
- गटानुसार शब्द वर्गीकरण

या कृतींमुळे शब्द फक्त पाठ होत नाहीत, तर ते विद्यार्थ्यांच्या वापरातील भाषा बनतात.

3. भाषा पेटीचे शैक्षणिक महत्त्व

Kavya Setu

A Multidisciplinary Open Access, Peer-Reviewed Refereed Journal

Impact Factor: 6.4

ISSN No: 3049-4176

भाषा पेटी हे केवळ अध्यापन साहित्य नसून एक समग्र भाषिक विकासाचे साधन आहे. तिचे महत्त्व खालीलप्रमाणे स्पष्ट होते:

1. **विद्यार्थीकेंद्रित अध्यापन:** भाषा पेटीमुळे अध्यापनाचा केंद्रबिंदू शिक्षकापासून विद्यार्थ्यांकडे सरकतो. विद्यार्थी स्वतः कृती करतात, विचार करतात, प्रयोग करतात आणि शिकतात.
2. **आनंददायी शिक्षण:** खेळ, चित्रे, कार्डे, गोष्टी, गटकार्य यांमुळे भाषा शिकणे आनंददायी बनते. विद्यार्थी शिकण्याकडे ओढले जातात.
3. **कृतीआधारित व अनुभवाधारित शिक्षण:** भाषा पेटीतील उपक्रमांमुळे भाषा फक्त सांगितली जात नाही, तर ती प्रत्यक्ष कृतीतून अनुभवली जाते.
4. **सर्वसमावेशक शिक्षण:** कमकुवत, लाजाळू, भाषिकदृष्ट्या मागे असलेले आणि पहिल्या पिढीतील शिकणारे विद्यार्थीही भाषा पेटीच्या माध्यमातून शिकण्याच्या प्रक्रियेत सक्रिय होतात.
5. **६.५ मूल्यमापन सुलभता:** विद्यार्थ्यांची प्रगती शिक्षकांना उपक्रमांमधून सहज लक्षात येते. औपचारिक परीक्षेव्यतिरिक्त सतत सर्वकष मूल्यमापन शक्य होते.

4. भाषा पेटीच्या वापरातील अध्यापन पद्धती

भाषा पेटीचा प्रभावी उपयोग करण्यासाठी शिक्षकाने नियोजनबद्ध पद्धतीने अध्यापन करणे आवश्यक असते. खालील पद्धती उपयुक्त ठरतात:

1. **गटकार्य पद्धती:** भाषा पेटीच्या साहाय्याने विद्यार्थ्यांना लहान गटांमध्ये विभागून विविध भाषिक कृती दिल्यास त्यांच्यामध्ये सहकार्यभावना, परस्परसंवाद, विचारांची देवाणघेवाण आणि भाषेचा व्यवहार्य उपयोग प्रभावीपणे विकसित होतो.
2. **खेळाधारित पद्धती:** शब्दखेळ, जुळवा, शोधा, सांगा, शब्दसाखळी, चित्र-शब्द जुळवा अशा खेळाधारित उपक्रमांच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांचे भाषा शिक्षण अधिक आनंददायी, रुचकर आणि सहभागात्मक बनते.
3. **चित्रआधारित पद्धती:** भाषा पेटीतील चित्रकार्डे, प्रसंगचित्रे आणि दृश्यसामग्री यांच्या आधारे विद्यार्थ्यांकडून वर्णन, गोष्ट सांगणे, शब्दनिर्मिती आणि लेखनकार्य करून घेतल्यास त्यांच्या निरीक्षणशक्ती, कल्पनाशक्ती आणि अभिव्यक्तीक्षमतेत वाढ होते.

Kavya Setu

A Multidisciplinary Open Access, Peer-Reviewed Refereed Journal

Impact Factor: 6.4

ISSN No: 3049-4176

4. **संवाद पद्धती:** प्रश्नोत्तर, संभाषण, भूमिकानाट्य, प्रसंगनाट्य आणि मौखिक सादरीकरण यांसारख्या संवादाधारित उपक्रमांद्वारे विद्यार्थ्यांचे बोलणे, ऐकणे, योग्य शब्दप्रयोग आणि भाषिक आत्मविश्वास अधिक बळकट होतो.
5. **अनुभवाधारित पद्धती:** विद्यार्थ्यांच्या दैनंदिन जीवनातील अनुभव, परिसरातील घटना, कुटुंब, शाळा, सण, बाजार, खेळ आणि सामाजिक प्रसंग यांच्याशी भाषा शिकण्याची प्रक्रिया जोडल्यास भाषा अधिक अर्थपूर्ण, उपयोजित आणि दीर्घकालीन पद्धतीने आत्मसात होते.
6. या पद्धतींमुळे विद्यार्थ्यांचा सहभाग वाढतो आणि भाषा व्यवहारात येते.

5. समीक्षात्मक अवलोकन

भाषा पेटीचे महत्त्व निर्विवाद असले तरी तिच्या वापराचे समीक्षात्मक परीक्षण करणे आवश्यक आहे.

सकारात्मक पैलू

1. भाषा पेटीच्या साहाय्याने भाषा शिकविण्याची प्रक्रिया अधिक आकर्षक, खेळकर आणि अनुभवाधारित बनते, त्यामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये मराठी भाषेविषयी नैसर्गिक उत्सुकता आणि शिकण्याची आवड निर्माण होते.
2. भाषा पेटीत समाविष्ट असलेल्या चित्रकार्डे, शब्दखेळ, गोष्टी, जुळवा उपक्रम, प्रश्नोत्तर कृती आणि गटकार्य यांच्या माध्यमातून विद्यार्थी अध्यापन प्रक्रियेत निष्क्रिय श्रोते न राहता सक्रिय सहभागी बनतात.
3. भाषा पेटीतील विविध शब्दकार्डे, चित्राधारित कृती, समानार्थी-विरुद्धार्थी शब्दांचे उपक्रम आणि वाक्यरचना साहित्य यांच्या साहाय्याने विद्यार्थ्यांच्या मराठी शब्दसंग्रहात सातत्याने आणि लक्षणीय वाढ होते.
4. भाषा पेटीच्या साहाय्याने अक्षर, शब्द, वाक्य आणि गोष्टी यांचा सराव टप्प्याटप्प्याने आणि आनंददायी पद्धतीने होत असल्यामुळे विद्यार्थ्यांच्या वाचन आणि लेखनाविषयी असलेल्या भीतीत घट होते.

Kavya Setu

A Multidisciplinary Open Access, Peer-Reviewed Refereed Journal

Impact Factor: 6.4

ISSN No: 3049-4176

5. भाषा पेटीतील संभाषण, भूमिकानाट्य, चित्रवर्णन, गोष्ट सांगणे आणि प्रश्नोत्तर यांसारख्या उपक्रमांमुळे विद्यार्थ्यांच्या बोलण्याच्या कौशल्यात सुधारणा होऊन त्यांचा भाषिक आत्मविश्वास वाढतो.
6. भाषा पेटीच्या वापरामुळे अध्यापन केवळ पाठांतराधारित न राहता कृतीप्रधान, अनुभवसमृद्ध, विद्यार्थीकेंद्रित आणि उद्देशपूर्ण बनते, ज्यामुळे शिकण्याचे परिणाम अधिक प्रभावीपणे साध्य होतात.

मर्यादा

1. भाषा पेटी हे उपयुक्त शैक्षणिक साधन असले तरी सर्व शिक्षकांना तिचा नियोजनबद्ध, उद्देशपूर्ण आणि कौशल्यपूर्ण वापर करता येतोच असे नाही, कारण त्यासाठी आवश्यक प्रशिक्षण, सर्जनशीलता आणि अध्यापन कौशल्यांची आवश्यकता असते.
2. भाषा पेटीतील साहित्य उपयुक्त, आकर्षक आणि परिणामकारक राहण्यासाठी त्याची नियमित देखभाल, स्वच्छता, पुनर्बांधणी आणि विद्यार्थ्यांच्या गरजेनुसार सातत्याने अद्ययावत करणे अत्यावश्यक असते.
3. विद्यार्थ्यांची संख्या अधिक असलेल्या वर्गांमध्ये भाषा पेटीतील साहित्याचा प्रत्येक विद्यार्थ्याला समसमान आणि पुरेसा वापर मिळवून देणे शिक्षकांसाठी आव्हानात्मक ठरते.
4. ग्रामीण, दुर्गम किंवा आर्थिकदृष्ट्या मर्यादित शाळांमध्ये भाषा पेटी तयार करण्यासाठी आवश्यक साहित्य, जागा आणि संसाधने उपलब्ध नसल्यामुळे तिचा प्रभावी वापर मर्यादित राहू शकतो.
5. दैनंदिन अध्यापनातील वेळेचे बंधन, अभ्यासक्रम पूर्ण करण्याची घाई आणि प्रशासकीय जबाबदारी यांमुळे काही शिक्षक भाषा पेटीच्या साहाय्याने उपक्रमाधारित अध्यापन करण्याऐवजी पारंपरिक पद्धतीकडे वळतात.

समीक्षात्मक निरीक्षण

भाषा पेटी हे मराठी भाषिक कौशल्य वृद्धीसाठी अत्यंत उपयुक्त आणि परिणामकारक शैक्षणिक साधन असले तरी तिचा प्रत्यक्ष परिणाम अनेक घटकांवर अवलंबून असतो. सर्वप्रथम, शिक्षकाचे नियोजन, अध्यापन कौशल्य आणि नवोन्मेषी दृष्टिकोन हे भाषा पेटीच्या प्रभावी वापरासाठी अत्यावश्यक ठरतात. योग्य नियोजनाशिवाय भाषा पेटीतील साहित्य केवळ दर्शनी राहण्याची शक्यता

Kavya Setu

A Multidisciplinary Open Access, Peer-Reviewed Refereed Journal

Impact Factor: 6.4

ISSN No: 3049-4176

असते. त्याचप्रमाणे विद्यार्थ्यांचा भाषिक स्तर, त्यांच्या पूर्वानुभवांची पार्श्वभूमी आणि शिकण्याची गती यांचा विचार करून उपक्रमांची निवड केल्यास अपेक्षित परिणाम अधिक प्रभावीपणे साध्य होऊ शकतात. भाषा पेटीतील साहित्याची गुणवत्ता, आकर्षकता आणि अभ्यासक्रमाशी सुसंगती देखील महत्त्वाची असते, कारण दर्जेदार साहित्य विद्यार्थ्यांच्या सहभागाला चालना देते. याशिवाय वर्गव्यवस्थापन आणि वेळेचे नियोजन हे घटकही निर्णायक ठरतात, विशेषतः मोठ्या वर्गसंख्येमध्ये सर्व विद्यार्थ्यांना सक्रिय संधी उपलब्ध करून देणे आवश्यक असते. सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे भाषा पेटीचा सातत्यपूर्ण आणि उद्देशपूर्ण वापर केला गेला पाहिजे; केवळ औपचारिकता म्हणून किंवा क्वचित वापर केल्यास अपेक्षित परिणाम साध्य होत नाहीत. त्यामुळे भाषा पेटी ही केवळ उपलब्ध साधन न राहता, ती अध्यापन प्रक्रियेचा अविभाज्य आणि नियोजित घटक बनवणे आवश्यक आहे.

6. भाषा पेटी अधिक प्रभावी करण्यासाठी उपाय

भाषा पेटीचा उपयोग अधिक परिणामकारक व्हावा यासाठी खालील उपाय सुचविता येतात:

1. **शिक्षकांना भाषा पेटीच्या वापराचे विशेष प्रशिक्षण द्यावे:** भाषा पेटीचा उद्देशपूर्ण, सर्जनशील आणि परिणामकारक वापर करता यावा यासाठी शिक्षकांना तिच्या रचना, उपक्रम नियोजन, वर्गातील वापर आणि मूल्यमापन यांसंदर्भात विशेष प्रशिक्षण देणे आवश्यक आहे.
2. **वर्गनिहाय आणि घटकनिहाय साहित्य तयार करावे:** विद्यार्थ्यांच्या वयोगट, भाषिक स्तर आणि अभ्यासक्रमातील घटक लक्षात घेऊन वर्गनिहाय तसेच विषयघटकनिहाय भाषा पेटीतील साहित्य तयार केल्यास अध्यापन अधिक परिणामकारक बनते.
3. **स्थानिक बोली, लोकसाहित्य, परिसरातील वस्तू आणि अनुभव यांचा समावेश करावा:** भाषा पेटीमध्ये विद्यार्थ्यांच्या दैनंदिन जीवनाशी संबंधित स्थानिक बोलीभाषा, लोककथा, म्हणी, गाणी, परिसरातील वस्तू आणि अनुभवांचा समावेश केल्यास भाषा शिक्षण अधिक अर्थपूर्ण आणि सुसंगत बनते.
4. **विद्यार्थ्यांकडूनही शब्दकार्डे, चित्रे, गोष्टी तयार करून घ्याव्यात:** विद्यार्थ्यांना शब्दकार्डे, चित्रे, गोष्टी, लघुवाक्ये आणि भाषिक साहित्य स्वतः तयार करण्याची संधी दिल्यास त्यांच्या सर्जनशीलता, सहभाग आणि भाषिक अभिव्यक्तीत वाढ होते.

Kavya Setu

A Multidisciplinary Open Access, Peer-Reviewed Refereed Journal

Impact Factor: 6.4

ISSN No: 3049-4176

5. **भाषा पेटीचा वापर दैनंदिन अध्यापनाचा भाग बनवावा:** भाषा पेटीचा वापर केवळ विशेष प्रसंगी न करता तो नियमित आणि दैनंदिन अध्यापन प्रक्रियेचा अविभाज्य भाग बनविल्यास विद्यार्थ्यांच्या भाषिक विकासात सातत्यपूर्ण प्रगती दिसून येते.
6. **शाळास्तरावर भाषा कोपरा, वाचन कोपरा आणि शब्दभिंत यांची जोड द्यावी:** भाषा पेटीबरोबरच शाळेत भाषा कोपरा, वाचन कोपरा आणि शब्दभिंत यांसारखी पूरक शैक्षणिक साधने उपलब्ध करून दिल्यास विद्यार्थ्यांना भाषिक अनुभव अधिक व्यापक आणि समृद्ध स्वरूपात मिळतो.
7. **पालकांचा सहभाग घेऊन घरातही भाषिक वातावरण निर्माण करावे:** विद्यार्थ्यांच्या भाषिक विकासाला शालेय शिक्षणासोबतच घरातील वातावरणाचीही जोड मिळावी यासाठी पालकांचा सहभाग वाढवून घरात वाचन, संभाषण आणि शब्दवापराचे वातावरण निर्माण करणे आवश्यक आहे.
8. **मूल्यमापनासाठी भाषा पेटीआधारित उपक्रमांचा उपयोग करावा:** विद्यार्थ्यांच्या भाषिक प्रगतीचे सतत आणि सर्वकष मूल्यमापन करण्यासाठी भाषा पेटीतील उपक्रम, शब्दखेळ, वाचन कृती, लेखनकार्य आणि मौखिक सादरीकरणांचा उपयोग प्रभावीपणे करता येतो.

7. निष्कर्ष

प्राथमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांच्या मराठी भाषिक कौशल्य वृद्धीसाठी भाषा पेटी हे एक अत्यंत प्रभावी, उपयुक्त आणि व्यवहार्य अध्यापन साधन आहे. या साधनाच्या साहाय्याने विद्यार्थ्यांमध्ये श्रवण, भाषण, वाचन आणि लेखन ही मूलभूत भाषिक कौशल्ये अधिक सक्षमपणे विकसित होतात. विशेषतः शब्दसंग्रह वृद्धी, उच्चार सुधारणा, वाक्यरचना, अभिव्यक्ती, वाचनगती आणि लेखनकौशल्य या बाबतीत भाषा पेटीचा सकारात्मक परिणाम दिसून येतो.

भाषा पेटीमुळे भाषा शिकविण्याची प्रक्रिया कृतीप्रधान, आनंददायी, विद्यार्थीकेंद्रित आणि अनुभवाधारित बनते. यामुळे विद्यार्थी भाषेचा केवळ अभ्यास करत नाहीत, तर ती प्रत्यक्ष वापरू लागतात. तथापि, या साधनाचा परिणामकारक उपयोग करण्यासाठी शिक्षकांचे प्रशिक्षण, नियोजन, साहित्यनिर्मिती, सातत्य आणि शैक्षणिक बांधिलकी आवश्यक आहे.

म्हणूनच, मराठी भाषा अध्यापनात भाषा पेटीचा वापर हा पर्यायी नव्हे तर आवश्यक आणि प्रभावी शैक्षणिक हस्तक्षेप म्हणून स्वीकारला जावा. प्राथमिक स्तरावरील भाषिक गुणवत्तावृद्धीसाठी

Kavya Setu

A Multidisciplinary Open Access, Peer-Reviewed Refereed Journal

Impact Factor: 6.4

ISSN No: 3049-4176

भाषा पेटीचा समावेश शालेय अध्यापनात अधिक व्यापक आणि नियमितपणे व्हावा, ही काळाची गरज आहे.

8. संदर्भ

1. देशमुख, एल. जी. (2017). *प्राथमिक शिक्षणातील भाषिक क्रियाकलाप*. पुणे: नूतन प्रकाशन.
2. वाघमारे, पी. आर. (2019). *भाषा शिकविण्याच्या नाविन्यपूर्ण पद्धती*. नागपूर: विद्या प्रकाशन.
3. कुलकर्णी, एस. ए. (2021). *अनुभवाधारित शिक्षणाचे तत्त्वज्ञान*. मुंबई: लोकप्रिय प्रकाशन.
4. गायकवाड, एन. डी. (2018). *भाषिक कौशल्य विकास आणि प्राथमिक शिक्षण*. औरंगाबाद: मराठी शिक्षण परिषद.
5. पाटील, आर. जी. (2020). *शब्दसंपत्ती आणि सर्जनशील लेखन*. पुणे: मंगेश प्रकाशन.
6. जोशी, एस. एन. (2016). *बालशिक्षणातील अभिनव प्रयोग*. कोल्हापूर: फडके प्रकाशन.
7. कुलथे, व्ही. बी. (2022). *भाषा शिक्षण आणि आधुनिक साधने*. नाशिक: विद्याभारती प्रकाशन.